

У НОВОМЕ САДУ У УТОРАК 30. АПРИЛА 1885.

ГОДИНА X.

ПОЗОРИШТЕ

БРОЈ 4.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Излази за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свака о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно.

ХАЈДУКОВ ГРОБ.

Шала у 1 чину, од Милорада П. Ш.

(Свршетак.)

Вратим се са овог чуно страдалног пута у Србију, у другу диплетантску дружину, у Неготин. Моје радости: постах, одмах, редовни члан! Помислите шта сам имао одмах играти: луде Турке, и бесне јунаке. На репертоару: „Сан Краљевића Марка.“ Ко сретнији од мене? . . . Главна улога моја! Пеноси се Краљевићу Марко! Пробе сретно прекујих. Дође судни дан, вече; још један час, па завеса у таван. Руке и ноге од једанпут лед ледени, а у stomaku — сладолед. Хладан и блед седим и читам улогу, која трепери у руци преда мном. Брже боље донеше чашу храбrosti, — бездејствено! Још једну и још једну и готово ме изведоше на позорницу; сапух нешто језиком и клонем на гостољубиви патос, а срдита завеса — доле! Кад ме познаше, дигоше завесу и извинише се: „Јавља се поштовалој публици, да тејатор не може бити „због нешто“! . . . Ујутру рано, чим зора заплави, вожд глумац Лаза с пртљагом се опреми, и похита, све кољачки, из петних жила, док га потера није „предварила.“

Мојих ондашњих мука ни у Жил Блазу! Горе ми је било него нашем праоцу Јоакиму Вуичу „с храњавом преко Далмације, Кроације, и Славоније ногом.“ Шта ћете, и од власти се даје умаћи, али нема тога брата Србина, који се измигло својој судбини. Ако ти је, море, суђено, да дуваш у овом оркестру, бац проклету фортолију у сред Дунава, кад се пробудиш, виси ти над главом и свираши, као у Минхаузену,

своја дубока „прикљученција.“ Или, ако ти је суђено, да си шаптач, као овај овде, шаптаћеш, море, амнија века! Тако и ја бегах од глумачке судбине, и опет, у место својој кући, сподобим се једног кишовитог и магловитог дана у Чачку, код девет Југовића, где је и богиња Тамија своје привремено прибежиште саизволела изабрати. Моје радости: глас моје славе допрјо до ових веселих другова, и ја, с распремим рукама, будем инсталиран. Ова трећа ера мојег глумовања беше ведрија и веселија од прећашњих двеју; ту ми се, први пут, не у сну, него на јави појавио Бог Амор; али, на дивно чудо, с малим рецићем! Снове не вежу тачни прописи митологије! Али срећа је готово једнодневна богиња, патуљак међу великим боговима. После неколико недеља дође народни празник — свечаност. Свечана представа! Позорницу је ваљало двојином поширити, али тамо је нова соба над подрумом, без патоса. Наместисмо нове, пистина лаке, али поуздане тренице . . .

„Зидане Раванице,“ завеса се длиже; седимо, у дубљини, за дугачким столом. Озбиљно гледамо у цара и певамо свечано: „Да славимо крсно име свето, крсно име, Амоса пророка,“ кад вам ах! јај! и помагај! . . . Страшни суд! Смак света! И земља се затресе, и луна помрче, и труба анђеоска заори се — бездна, ад, тма кромњешнаја! Тренице нашега света беху слабије од божјих, кврциуле, и подрум испод наших ногу прогута нас својим влажним и леденим чељустима. И данас носим на пози

белегу од те ужасне предигре страшнога суда. *И таки бегство и нова путешествија!*

Тешка то беху времена. Сад, у место страданија, шиље ми преблаги Бог срећу, богатство! Па да одбијем, да одбијем, па да робујем! Не, не, добро ћемо се, Лазо, промислiti, добро! Само, од куд мом ујаку, блаженоупокојеном Николи Калпузану, тако луда памет: да од мене, глумца, створи гостиничара? (Декламује)

Знаш ли оно на пољу Косову
Кад замагли, па се закрвави . . .

Али опет, кад саберемо све: и ситно у крупно, и крупно у ситно, па још узмемо у обзор, да је и она прва младост давно протутњала, онда не би згорег било повући се, што но реч, у стање покоја. Јер, да знate само какав је тај глумачки живот, с друкчијим би респектом пролазили не поред најлепше глумице — знate, то и ми умемо, — него и поред оног најокорелијег, најосорљивијег члана! Колико је многи, као на прилику ја, препатио док је постао уметник, глумац народног позоришног дома! Ето на прилику . . . Али декламација . . . Журимо се! (Седи и чита):

Знаш ли оно на пољу Косову
Кад замагли, па се закрвави . . .

Закрвави, да како! Зар ми један пут крв појурила у главу? Спавати се; на пољу веје снег, ти мораши на пробу. Облачиши се јутит, соба као муштурница, ни резанчић духана да собу окадим. Куц, куц! Ето реквизитара! „Молим, послали су нову улогу.“ Добро, добро, знам. „Поручили, да ону јучерашњу вратите.“ — Добро, послажу! . . . „Господин драматур казао, да не дођем без улоге.“ — Кажем ти доњећу сам, иди! . . . „Ложите ли, господине Лазо, дрва или угљ?“ — Нитков! Види да је у Сибиру, и опет се чини невешт . . . Ложим дрва! „А купујете ли хватове, или на кола?“ — Колска! . . . „За то су тако спрована; добро је кад се само не пуште! Збогом!“ — Збогом, старо пукнуто свијрало! (Чита расејано, ходајући).

И погибе наш честити Лазо —
Тад је Србин под Турчина пао!

Али сам добро искресао и редитељу и драматургу. Одем драматургу, направим благо лице, да после осирем што јаочу грмљавину. Изненадна канонада, готова забуна. Добро јутро! . . . Седи, шиље, пушти, мало окрене главу и мрко ме гледа . . . Искали сте улогу? . . . „Не ја, пште управа“ . . . Молим, знate, . . . почнем ја издалека . . . „Идите управитељу, па се жалите“ пресече ме, шиље, не гледа ме . . . Немам кад да пишем жалбу . . . „А ви на пробу“ И више главе не обреће. Ражљутих се, планем, севи-нем очима и као рис — помислите шта сам све урадио — доконам за резу и као ви-хор пишевијем . . . (Чита расејано, типе мало):

Где се оте, то причати не ћу,

Отео се, и сретно му било!

Али пуно још Србина има,

Што но љути Турчин притискао . . .

Иди управитељу!, — велите ми, господине драматурже? Хвала лепо; молићемо, шта смо дужни за савет? Какав сте ми ви она-кав и он — пољубите се! Врана врани очи не вади. Управитељ зна само једну лозинку: ради! А кад га уштамо за ју-начко здравље с молбом за мало давно заслужене повишице, онда је каменита стена. И од стene ће се одронити парченце, али од њега ни оне две најмање рече из реч-ника: да или не! Управитељи су (осврће се) — бар у својој соби можемо без околи-шења — управитељи су они прави правци и гумани старог времена, који, и кад спа-вају, држе руку стиснуту.

Не, не, драги мој ујаче, доста је твој много-грешни Лазо трпно и страдао! Хвала ти што си га се на концу твога трговачко-сељачког живота сетио и својим благом обасају. У теби је последње тихо пристаниште мојих страданија. Зар нису глумци мученици и страдалици? Шта раде саветници, веќиконтролци, професори, секре-тари, мали и велики: је ли онај прегледао како и колико, је ли овај што паметно писао, онај деци што мудро у главу ујпо, то се никога не тиче, то не штитају, не раз-бирају наша господа критичаре и новинари, али чим који глумац штуцне, или глумица

мудне, одмах оспу на њих читаве ступице у новинама, претуку, те да једва да хнеп жив! Да сам, као што писам, ја новинар, ја бих то уредио мало блаже . . . Биј ме, брате, али не ритарским вилама! . . . Муни ме мало, али се и насмеј! . . . Посвирајмо и у пристрасне жиже, али их, бар одмора ради, заденимо овда онда и за појас . . . Бре, бре, да ме чују — а онп, врагови, чују и кроз најгојазније зидове . . . да ме чују — наопако! ип једно влаканце на мојој глави не би остало здраво и читаво. Ја не знам, кад се већ пронашао телеграф, па железница, па позоришни одбор, па управитељ, па кредитори, па редитељ, па одбијање на каси, па драматург, па проценат на радњу, зашто се онда морало да пронађе и новинарство? . . .

Одох, одох, на своја нова добра, своју драгу и милу ујчевину. Збогом позоришно, збогом управитељу, збогом новинари, збогом (прочитично) слатки и љубазни моји господо критичари и критичарчићи! Глумац Лаза не ће бити више тако добар, да сес њиме титрате, и његовим знојем да увелчивавате своју славу, свој лични популаритет. Збогом! Не ћемо више на позоришцу, не ћемо ип ову досадну џекламацију. (Хитне је од себе . . . Ерзо се покаје и дигне је. Седне, уморан и брижан, за сто. Падне у дубоке мисли. Пауза; лак сан, уз тиху свирку оркестра. Тргнув се из сна скочи. Гледа леву, гледа десну руку. Плашишво.) Нису ми рукави засукани, ни руке наге до лаката. (Гледа низа се.) Немам ни кецеље! (Гледа по себи) Не видим округле испопливане столове, ни ћезве, ни Максимилијанове сплике по зидовима Ја писам (гледа себе, и око себе, по себи) да, да, да: писам механиција! Та то беше само сан, па ме тако ужасно преплаши. А шта би, јаој, било од мене, да је то права правцата јава? Наопако! (После мале паузе.) Чујеш ли ме, блаженопочивши ујаче! Мирно спавај у твојој вечној кућици! Кад ми писи оставио благо да га овде с браћом поделимо, како ја хоћу и како ја умем, онда ти на част и

куће и забрани, и њиве и ливаде, и она механа у Пожаревцу, којој си наменio мене за врховног интенданта. Каљуђер се, ујо, закуне и постриже, па опет из пострига — очисти; глумац, који једном одслужи литургију Талији, тај без великих јада не баца мантију, не оставља шале позоришни манастир. Зашто? Позориште је дом лепих уметности, које су вазда младе, живахне, природне и опет хармонијским ритмом улепшане. Многи се од нас либе и по мало дују, али смо ми ипак огледало, да се свет боље огледа и позна. Казивати свету врлине и мане — позив тежак и скроман, али неиспрпљиво занимљив, драг, тако мпо, да ипје ништа много посветити цео му живот свој . . . Има, мој ујаче, овде и тешкоћа и бодања, и суза — али да ли је твој, или и чији живот, без разлике положаја, минуо без туте и уздисаја? Живот је живот, један и исти свуд, само у разноликим варијантима. Хвалити, ујаче, на лепом сећању, а ја . . . Овамо, мој мили Бранко, овамо дакламацијо! (Бурно)

Знаш ли оно на пољу Косову,
Кад замагли па се закрвави,
Вук издаде, а Обилић паде,
И погибе наш честити Лазо —
Тад је Србин под Турчина пао,
Па се вазда, јадан, отимао.
Где се оте, то причати пе ћу,
Отео се, и сретно му било!
Али пуно још Србина има
Што но Турчин љути притискао.
Под топузом ка први се вију,
Ни уздисат', јађани, не знају!
Док по неком брука не додија,
Те посекочи и хвата се горе,
Па се свети, и јуначки гоне,
Гине, сретан, ал' му име не ће,
За довојек у песмама траје —
А од оних једна и ова је.
И т. д. — — — — —
(Међу тим завеса лагано пада.)

67.9.

— 16 —

ЛИСТИЋИ.

ПОЗОРИШТЕ.

(*Како Американци цене уметност.*) Пре краткога времена умрла је у Бету играчица Фаши Еслерова, која је доживела највећу славу у својој вештини, тако, да су је у Америци прозвали „краљицом играња“, а у Лондону, кад је пред краљицом Викторијом победила тамошњу славну прву играчицу, изненадила је тамошњи свет толико, да се универзитет оксфордски нашао побуђен, да јој изда нарочиту „докторску диплому за играње.“ Приликом њене смрти беху све бечке новине пуне прича о њеној слави и обожавању, којим су је свуда сусретали како међу малима тако исто и још више међу великима и силнима. Ми ћемо овде све то оставити на страну, него ћемо само испричати њен разговор са славном певачицом Хенријетом Сонтаговом, женом негдашњег талijanskog посланика грофа Росија, јер из тога разговора види се, како Американци цене вештину, као и то, како су они при томе оригинални.

Поменута певачица беше принуђена да се врати на позоришту због новчаних неприлика свога мужа, па се реши, да ради тога штује у Америку, јер јој већ беше познато, да Американци најбоље плаћају позоришне уметнике. Ал' да би се потпуно разабрала како тамо пролазе певачице и шта Американци од њих захтевају, она походи славну играчицу Ф. Еслерову, да се у ње распита, како јој се ваља владати кад оде у Америку, по што је она већ била тамо и вратила се у Беч славом увенчана. Како се изненади грофица, кад дознаде од Еслерове, да Американци захтевају од сваке уметнице, да она сама продаје улазнице онога дана, кад се год даје кориснице. Она мора тога дана обући своје најлепши одело, окитити се свим својим дијамантима, па у свом стану чекати полазнике, који ће доћи, да виде њу и да купе улазнице. Она мора допустити свакоме, да је се нагледа колико хоће, и да прими новце својом руком од њега. „Каква глупост,“ — викну гроф, муж јој, кад чу ово варварство. „Не ћу ја ни по што допустити, да ми се жена на тај начин изложе свету на углед. Да ми тамо сваки јеник за његових неколико долара дође и завирује у жену, као у какву необичну зверку у менажерији. То не ћу допустити жени својој.“ „Запста, то не ћу нија,“ — додаде грофица. „Тај им је обичај одиста гадан, недостојан уметнице.“ — „Имате право,“ — настави играчица. „И ја сам се врло тешко решила и једва сам пристала на то, али сам ипак најпосле попустила, кад су ме моји амерички пријатељи узели наговорати и наваљивати на мене, уверавајући ме, да то није тако ништа необично. Ја dakle с теп-

ким срцем попустим и тако ти дочекам и дан моје кориснице. Рано из јутра већ сам била на ногама, окићена свим својим дијамантима и драгим камењем. Посадим се за један велики мраморни сто, па станем чекати на госте. Улазница је стајала десет долара, али није била реткост, да добијем у место десет и сто долара за једну улазницу.“ — „Сто долара за једну улазницу,“ — узвикну гроф са свим изненађен, па погледа своју жену онако са стране. — „Осим тога,“ — настави играчица, „добијала сам различитих више мањих скупоцених поклона у цвећу, у свежем и ошећереном воћу, добијала сам лепеза, гривана, брошева и свакојакога накита, које просто нисам смела да одбијам и да не примим, бојећи се, да не увредим онога, ко ми то нуди. На скоро ми себи изгледаше као прави дућан, или пазар у очи Божића. Но то још није све. Баш пред самим свршетак те трговине дође ми један прави јеник, — као што сам доцније дознал, неки богаташ из Вирџиније, — коме лице беше необично марко, на сунцу преплануло, одевен пак беше најелегантније. Дошао ми узе ме посматрати његовим зеленкастим очима, па по што ме се тако нагледао до мили веће, не проговори ни једне речи, већ запаште једну улазницу, за коју ми даде десет долара. У исто време стави на сто једну кутију са педесет комада цигара, те, поклонивши се неспретно, оде, као што беше и дошао, смешкајући се, а не проговори ни једне једине речи и не чекајући да му се захвалим на дару. Како ја не пушим, то понудим одмах после тога мог пријатеља, који ми тада дође, да окуша какве су то цигаре. Но кад овај узе цигару у руке и кад хтеде прашалити, прими да цигара није од дувана. Одмах узесмо разгледати шта то може бити, док не пропаћојмо, да је свака од тих цигара само с поља облепљена дуванским листом, а изнутра је испуњена ишиком од сувога злата. Тога дана пазарила сам заједно са тим цигарама лепнаест хиљада долара.“ — „Петнаест хиљада долара!“ — викну гроф, „та то се већ даје трпети. Шта мислиши, Хенријето?“ — „Изванредно!“ — одговори певачица. „Кад су у Америци таке прилике, онда ћу и ја драге воље продавати улазнице на дан своје кориснице.“

* (*Носе руске опере.*) У Петрограду певала се нова руска комичка опера давидовљева „Дала Рук“ и јако се допала тамошњој публици. Те исте среће била је и нова опера „Мазепа“, од Чайковскога. мање је успела нова опера истог композитора „Ањегин“.

Издaje управа српског народног позоришта.